

Bindorffer Györgyi

**„...nem tudok jól magyarul, de magyar vagyok,
mert ez az én hazám...”**

A hazaszeretet megnyilvánulása Véménden

**„...I don't speak Hungarian well, but I am Hungarian for this is
my homeland...”**

Manifestation of patriotism in Véménd

21% of the population of the small village in Baranya county consider themselves German and even more feel a close link towards German culture. The number and percentage of homogeneous marriages is falling and that of mixed marriages is on the increase. German cultural life has grown more lively recently, while, as indicated by the title, this ethnic group also fosters a rather significant Hungarian identity.

Bevezetés

Véménd kisközség Baranya megye keleti részén a mohácsi kistérségben. Lakóinak száma a 2001-es népszámlálás szerint 1702 fő. Ebből német nemzetiségűnek vallotta magát 376 fő (22%). Anyanyelvének 363 fő (21%) tartotta a németet, 470 fő (28%) kötődik a német kulturális értékekhez, hagyományokhoz, és 397 fő (23%) használja anyanyelvét családi, baráti körben. A népszámlálási adatok azt mutatják, hogy a falunak van egy húsz százalékos stabil német magja. A véménci németek azonban azt gondolják, hogy legalább a falu fele német. A származás megítélését azonban a vegyes házasságok bizonytalanná teszik.¹

Írásomban közreadom az interjút, előtte azonban röviden bemutatom azt a történeti és jelenkori hátteret, ami a Brannbauer Gáspárral és feleségével, Kádi nénivel készült interjú háttéréül szolgál, és néhány szót ejtek a jelenről is. Az interjú 2003 nyarán készült Véménden az OTKA T037400 programja keretében folytatott kutatás során. Gáspár bácsi az interjú felvételekor 89 éves, felesége 87 éves volt.

Múlt és jelen

A települést mint Emont említi először írásos forrás a XIV. század elején. A XV. században a Bátamonostori családé, majd királyi adományból a pécsváradi apátság tulajdona lett. A török időkig csak magyarok lakták, a mohácsi csata előtt azonban szerbek telepedtek be. Vemenként 1715-ben szerepel elsőként. Ekkor újabb szerb menekülők érkeztek. A törökök kiűzése után először újabb szerb családokat telepítettek be, majd 1740-től né-

¹ A XIX. század végén a házasságok 90 százaléka homogén volt, németek csak németekkel házasodtak akkor is, ha a falun kívülről hoztak házastársat. A vegyes házasságok száma a második világháborút követően nőtt meg.

meteket, akik bérelt tutajokon érkeztek a Dunán. Néptelen, elhanyagolt, műveletlen földeket kaptak. A különböző etnikumok együttélése tehát már a XVIII. század első felében kezdetét veszi; Véménd soha nem volt tiszta német lakosú település, habár legnagyobb létszámban mindig a németek éltek itt. Többségbe 1761-ben kerülnek az itteni „rácokkal” szemben. Lakossága ekkor még csak 761 fő. Az elkövetkező 130 év alatt Véménd lakossága háromszorosára nőtt. A Pallas Nagylexikona 1891-ben azt írja Véméndről: kisközség Baranya vármegye pécsváradi járásában, postahivatallal és postatakarékpénztárral. Lakosainak száma 2208, vegyesen németek és szerbek. Külön iskolája és temploma van mind a két nemzetiségnek. Megélhetésüket elsősorban a mezőgazdaság biztosította, földművelés mellett állatokat tartottak, bort termeltek. A lakosság kb. tíz százaléka valamilyen ipart is űzött, a faluban mindig dolgozott asztalos, borbély, kádár, kékfestő, kovács, kőműves, molnár, szabó és szücs.

Kétszázötven évig szinte semmi sem változott a véméndiek életében. Nem költöztek sehová, házasodni is csak a környékbe házasodtak. Megőrizték nyelveiket, szokásaikat. Megőrizték különállásukat, etnikai identitásukat, mindamellett gazdaságilag integrálódtak a magyar többségi társadalomba, már amennyire ez a zárt közösségű véméndi németek számára szükséges volt.

A második világháború előtt Véménd a parasztpolgárosodás jegeit mutatta. Saját értelmiséggel, kaszinóval, színjátszó körrel, olvasókörökkel rendelkezett. Gazdaságilag a térség egyik leggazdagabb falujának mondható, saját vásártartási joggal. A szerbeket az első világháború után optálták, néhány család kivételével az összes szerb elhagyta a falut. A fekedí és a véméndi erdőkben ekkor már megjelent a cigány lakosság. Kéretetni és apróbb munkák elvégzésére jártak csak be a faluba. A romákat a hatvanas években az erdőből a falu széli házakba költöztették.

A kitelepítés jelentős számban ritkította meg a németeket. A kitelepítési bizottság összeírta mindazokat, akik német anyanyelvűeknek és német nemzetiségűeknek vallották magukat az 1941-es népszámlálás alkalmával, tagjai voltak a Volksbundnak, de emellett vittek el úgynevezett papírmagyarokat is, akik magyar érzelműeknek, magyar nemzetiségűnek vallották magukat. Olyan eset is előfordult, hogy sváb jelentett fel svábot. A kitelepítettek, elűzöttek házaiba Bukovinából menekült Zala megyét már megjárta székelek és jókai felvidéki magyarok érkeztek, összesen mintegy 250 magyar anyanyelvű

c s a l á d .
Annak ellenére, hogy a felvidéki családok kisebbik része volt csak római katolikus, (többségük református vallású volt), azt gondolná az ember, hogy Véméndre telepített katolikus székeleket, katolikus felvidéki magyarokat és az itt maradt németeket a közös vallás közelebb hozta egymáshoz. Nem így történt.² A faluban csak a hetvenes évek végére oldódott valamelyest a feszült légkör. Erre az időre azonban jelentősen megváltozott a falu etnikai összetétele. A németiség fokozatosan kisebbségbe került, s a következő évtizedektől megkezdődött a falu gyors maritális, a vegyes házasságok útján bekövetkező asszimilációja. A hetvenes években házasságot kötő generáció tagjai csaknem kivétel nélkül gyermekeik óta együtt éltek, együtt jártak iskolába, együtt játszottak. Mausz Mihály kutatásai bebizonyították, hogy a „falu kisebb olvasztókohó, hiszen a házasságok 7,895%-a (15 házasság) már olyan életközösség, ahol egyik vagy mindkét fél maga is vegyes házasságban született.” A homogén német házasságok száma 1970 és 1980 között 18

² A hetvenes évek elején az etnikai ellentétek éppen vallási köntösbe bújtatva törtek ki a mise nyelvhasználatának kapcsán.

százalékra süllyed. Az etnikai csoportok közeledtét jelzi a 3 százalékos német–székely házasságkötés. A homogén házasságok csökkenése tovább folytatódik napjainkig, olyanira, hogy a házasságok 73 százaléka vegyes. A házasságok közel 60 százalékában mindkét házasulandó fél maga is vegyes házasságból származik.³

A fenti adatok is mutatják tehát, hogy a falu lakosságában egyre többen „többes” származásúak. Egyre növekszik a roma lakosság létszáma. A faluban manapság alig akad munkalehetőség; a roma lakosság számára pedig egyáltalán nincs rendszeres munka; segélyekből él. Az önkormányzat „fő feladata az öregek és a cigányok ellátása”. Nagy az elvándorlás, az iskolázottak elköltöznek a faluból, vagy ingáznak. A vasútvonalat, amely közvetlen összeköttetést biztosított Pécsre, az elöregedés, no és a kihasználatlanság miatt megszüntették.

A gyereklétszám folyamatosan csökken. Az új, modern, tornacsarnokkal ellátott iskola tanulólétszáma csak a fekedei, szebényi tanulókkal tartható szinten. Sok idős szerint a falu halálra van ítélve. „Ennek a falunak csak múltja van, jelene, jövője nincs” – tartják sokan. A fiatalabbak azonban reménykednek. Élteszik a német fűvőszenekart és a tánc csoportokat. A falu lelkes értelmisége nem adja fel. A tervek szerint a falu határában fut majd az M6-os autópálya. Ettől várják a gazdasági fellendülést.

* * *

Gáspár bácsi: „Itt, ebben a házban, ahol most ülünk, itt születtem. Ez a szülőházam. Ez apai, a nagyapai ház. De csak a háború utánig laktunk itt, mert akkor ki lettünk, át lettünk telepítve egy másik házba. Nem vihettünk el semmit. Látja, szép, nagy ház. Nagyon sajnáltuk itt hagyni. Én éppen akkor nősültem. Unokatestvérek vagyunk a feleségemmel. Mit tudom én már, mi volt, de összekerültünk valahogy, hogy összekerüljön a vagyon. Kezdtük volna az életet. Aztán az egész odalett. Az az ember, aki megkapta, egyszer csak elment, akkor visszavettük ezt a házat. Pénzért visszavásároltuk tőle. Mindenkinek meg kellett venni a sajátját. És mégis, hogy örültünk neki! Aztán most ez már túl nagy, most meg jól jönne egy kis ház. Igaz, ha jönnek az unokák, a dédunokák, akkor huszonhatan üljük körül az asztalt, akkor így jól elférünk.

Az anyanyelvem nekem sváb. Amikor gyerek voltam, itt mindenki csak svábul beszélt. Én aztán jól megtanultam magyarul, de a feleségem még mindig azt mondja, te ungarisul beszélsz. 1941-ben jöttek, akkor volt a népszámlálás, kérdezték, mi az anyanyelved, megmondtuk, német. De azt, hogy nemzetiség! Sokan nem is tudták, mi az. Az öregek, meg mi se nem tudtuk, az olyan titokban volt tartva, hogy aki német nemzetiségnek mondja magát, azt ki fogják telepíteni. A tanároktól megtudtuk, hogy az itt maradhat, aki magyarnak mondja a nemzetiségét, de aki németnek vallja magát, azt kitelepítik. Akkor visszamondtuk magunkat magyarnak, az egész család. Mindenki félt, mert senki nem akart elmenni Véméndről. Nem akartunk mink németek lenni, mink magyarok akartunk lenni, itt maradni a hazában, ahol születünk. Azért, hogy ne telepítsenek ki innen, mert féltünk, hogy kitelepítenek. Három generáció volt itt nálunk, ebben a házban. Mink ketten a feleségemmel, meg a szüleim, azok is, meg még a nagyszülők is éltek. Az én apósom, igen ő a Volksbundba

³ Mausz Mihály: *A Véménden 1895. október 1. és 2000. december 31. között kötött házasságok adatainak elemző bemutatása*. Mohács, 2001. Kézirat. PTA TK Könyvtárában.

ment. Nagyon akarta azt, hogy én is, mi is lépünk be a Volksbundba, de mink nem mentünk. Ő nem félt. De én nem vágytam sehova, nem vágytam vissza. Nem. Ő, az már kétszáz éve volt biztos, amikor eljöttek az őseink. Mink már itt születünk, már nem akartunk menni Németországba. Újra ismerkedni mindennel... Magyarországnak volt a mit otthonunk, itt voltunk itthon. Ezért nem mentem be a Volksbundba. Itt minket a magyarok mégis elárultak... hogy velünk valami nem stimmel, valami büzlik... a németek ellenségei a hazának. Pedig ez nem igaz.

Az anyanyelv a kitelepítésnél nem számított, de volt olyan, aki azt is magyarnak mondta, pedig egy szót sem tudott. Aztán hiába volt, hogy magyarnak vallottuk magunkat, magyar nemzetiséget, aki annak mondta magát, azt is elvitték. Az is beleesett, nem csak a Volksbundosok. Sokan visszaszöktek, mert nem tudtak máshol élni. Én, mindig, ha mentem a templomba, lassan föl a lépcsőkön, akkor mindig viszszanéztem, kukucskáltam haza, hogy látok-e valakit a családból. Jaj Istenem, ott van az én hazám, ahol születtem! A házam volt az én hazám. Isten, áldd meg a magyart! Ezen könnyezik a szemem. Már nincs hangom elénekelni. Amikor 12 éves voltam, mentem mindig a nagymisére 10 órákor, és akkor ott gyakoroltam a nagyokkal, az öregekkel, és bennem maradt minden.

Kádi néni: Én még mindig svábul tudok jobban. Mindig fordítok, nem jól beszélek magyarul. Egymás közt nem is beszélünk másként, csak svábul. De ezek a fiatalok csak magyarul beszélnek, már a gyerekeim is csak magyarul felelnek. Pedig értenek. Itthon, hát, csak svábul beszélünk. Az unokáimmal is mindig csak magyarul. Lassan kiveszik a sváb. Tudja, az nagy baj volt, hogy annak idején eltították. Mikor mentünk a boltba vagy az utcán vagy a munkába vagy akárhol, már messziről, ha láttuk, hogy egy magyar, már nem beszélünk. Később már nem volt annyira szigorú, de az iskolában nem lehetett németül beszélni, és az oviban sem csúfoltak.

Nem akartam átöltözni. Sajnáltam a népviseletet, és pénz is kellett volna hozzá, és a pénz! Meg is kellett élni valamiből. Hús rend ruhám volt, az nem kevés. Örököltem még anyámtól, meg a nagyanyámtól. De tudja, mindig másba kellett öltözni. Hát egy vasárnap ezt, a misébe mást, a bálba mást, ha a tejet vittük a csarnokba, akkor azt, hogyha mentünk kapálni, akkor egy másikat, megint egy tisztát, és ha hazajöttünk, etetéskor, akkor megint... sokszor öltözött át az ember egy nap. Sokat is kellett mosni. Most már tizenöt éve levettem a viseletet. Nehezen szántam rá magam, de akkor már a legtöbb át volt. Levágattam a hajam is, hogy olyan legyek, mint a másíkok. A másíkok is levágták... Mind fodrászhoz mentek... Hát ez nekem mindig olyan furcsa, a fejjel fodrászhoz menni... hát azt meg kellett szokni. Most urasan járok, de még mindig van abból a ruhámból is. Megtartottam. Nekem most már mindegy. Megszoktam, és hát így könnyebb. Igen. Sokkal könnyebb, mert kellett három-négy-öt szoknyát rá venni, mikor hideg volt, és akkor a kabátot meg a kendőt, meg a mindenfélét... Nem olyan egyszerű volt az... A lányom sosem volt viseletben. Akkor már nem vettek fel a lányok ilyen ruhát.

A gyerekeim nem tudtak magyarul. Óvodában, iskolában tanultak meg magyarul. Itthon csak svábul beszélünk. És ez volt a baj, mert ők a svábot jobban értették, és a magyar nem ment úgy, ahogy kellett volna. Ez volt egy baj. A Gáspár az tökéletesen beszél. De hát az akkor katona volt, és akkor a levante, mikor voltak a levanték. A háború előtt mentek, mielőtt katonának ment, akkor levanték voltak. Minden vasárnap kellett a 8 órás misére menni, és akkor kivonultak a legelőre és csináltak akkor levante tornát, és azt mondták rá, mikor mentek katonának, akkor az megszűnt,

mikor húsz éves volt. Ott tanult meg jobban magyarul, mert ott magyarul beszéltek. Igen, és hát a suliban is. Ott is magyarul, az olvasás nagyon ment nála, meg a számolás is.

Gáspár bácsi: Szép, nagyon szép volt itt az élet! Januárban, akkor volt a Három Szent Király... Mentünk a misére. Mária-ünnep, gyertyaszentelő és a farsang! A háború előtt, akkor ez úgy volt, hogy litánia után, akkor már az utcán hármat muzsikáltak, utána már kezdődött is a bál, már délután elkezdődött. Három napig tartott! A lányok szépen felöltöztek német-sváb ruhába, több szoknya és blúz, és szép kendő, fejkötő, befonva a haj, és így föltre tűzve. Három napig táncoltunk, polkát meg a valcert meg a magyar csárdást... Hát szerették ezt is a svábok. Igen. Volt csárdás, volt akkor is csárdás... Minden évben volt bál a házaspároknak. A fiatalok azok mentek külön, legénybál is volt.

Én már gyerekkorban elkezdtem ilyen egysoros harmonikán egy kicsit összevergődni. Nyolc éves voltam akkor. Ez itt a harmonikám, ez velem együtt öregedett, csak ez ilyen kicsike maradt. A nagymamának annak tele volt a feje, a fejében megvoltak a dalok. A nagymamám az akarta, hogy csak szóljon a zene, vagy az én gombos harmonikám nagyon szerette és akarta, hogy én zenéljek. Én meg tudtam, ott nála, a konyhában tanítottak. És aztán kaptam egy más harmonikát, kétsorosot, és akkor még jobb kedve lett a nagyanyámnak, aztán kaptam egy háromsorosat, de akkor már nem lett jobb kedve, mert háború lett, tehát bevonultam Pécsváradra. Aztán én a győri magyar utász zászlóaljban voltam. Mire vége lett és hazajöttem 45-ben, már nem volt meg a háromsoros. Jöttek az oroszok és onnan elvitték az oroszok azt a háromsorosat... Kutattak a szekrényemben, és akkor elvitték. Hát az oroszok is mindig muzsikáltak. Szerették azért a hangszereket.

Akkor aztán mikor vége volt az egyik cirkusznak, jött az a másik cirkusz. Jöttek a székelyek... Ezek akkor jöttek Romániából... Kocsival, ponyvás kocsikkal, egész családok. A székelyek bementek a házakba a svábokhoz, és onnan már ki sem mentek akkor. Azt mondták, hogy ez az enyém. Hát így volt valahogy. Hatóságilag megmutatták, mert ezek megkapták az utasítást, hogy ez itt egy német nemzetiség, ez egy áruló. Ahova bementek, azok, hát összehúzódtak, mert helyet kellett nekik csinálni. És akkor ezek már másnap voltak a gazdák. Ami spájzban volt, és amivel el látták az állatokat, az abban a pillanatban mind az övék volt. Együtt voltak egy darabig, a svábok a pajtában, a székelyek a házban. Mikor beindult a kitelepítés, jött a másik csoport, olyan belföldi vándor kommunisták, ezek is kaptak mindenhol helyet. Abból a kétezer, vagy nem tudom, hány svábból, aki itt élt Véménden, kevés maradt. Hát, többet üztek el innen, mint amennyien itt maradtak. Akkor később jöttek a felvidékiek. Akkor mink is sorra kerülünk, a magyar nemzetiségiek. Akkor azok is sorra kerültek, akik nem vallották németnek magukat. Azoknak is ki kellett menni a házukból. A kislányom éppen három hónapos volt. Éppen akkor született, mikor jöttek a felvidékiek. Bejött egy felvidéki ember hozzánk, azt mondja, hogy ő akar vizet inni, de körül akart nézni, hogy itt mi van. Tetszett neki a szép nagy ház, meg ami itt volt, állatok, minden. Amikor mink jöttünk volna sorra a kitelepítésben, már tele voltak a vagonok, és akkor vártak egy hétig, azt hiszem. Akkor mink elmentek, mert mink nem akartunk németbe... Nekünk, fiataloknak nem volt semmi a nevünkön, mert az öregeknek volt a nevén minden. És akkor mentünk át a másik faluba részül aratni, mert amit mi itthon vetettünk, azt ők aratták, a felvidékiek,

akik idejöttek. És nem adtak belőle nekünk semmit. Elmentünk Királyegyházára is, és ott tudtunk learatni a nyolcadik vagy a tizedik részt.

Akkor már egy kis házban laktunk, ott, arra lefelé, a nagyszüleim, azok is, mert akkor hozzánk tartoztak. Három család három kis szoba helyiségben. És akkor sokan voltunk, mert akkor már jöttek a gyerekek. A házat aztán ötvenháromban vagy ötvennégyben vettük vissza, nem is tudom, attól a felvidékitől, aki megkapta. Ez eladta, és vett Pesten valamit belőle saját magának. A ház rossz állapotban volt. Ahogyan mi elmentünk, úgy is volt, még ez a meszelőt nem látta azóta. Rendbe hoztuk akkor megint, a háztetőt meg a cserepeket is. A felvidékinek csak azért kellett, mert meglátta, hogy milyen nagy gazdaság, milyen nagy a pajta, meg az istálló meg minden, de dolgozni nem akart benne. Mikor visszajöttünk ide, nem sokra rá bementünk a tsz-be. Semennyi földet nem hagytak nekünk, és akkor kellett napszámba menni, mentem a tejüzembe meg a kőbányába. Más lehetőség nem volt.

A háború előtt meg után is nagyon sokat harmonikáztam, mindig, amikor alkalom volt. Farsangkor meg háznál is, a pincéknél. De oda csak a férfiak mentek. Az asszonyok nem mentek akkor a pincesorba be a férfiakkal... Csak a férfiak mentek, ők. A lányok meg az asszonyok otthon voltak. Volt fonó, este volt fonó... Más világ volt akkor.

A háború előtt a faluban voltak vonósok is. Fúvósok is meg vonósok is voltak. Tizenkét tagja volt a zenekarnak. Apáról fiúra ment a zenélés. És ez mindig ment tovább és tovább. A háború után alakult a mi zenekarunk. Rajtam kívül volt még egy trombitás meg egy basszus. A Poller Jóska meg az öreg Bayer. Igen. Én indítottam el az egészet, ezt a zenekart a háború után. Hárman indultunk, és akkor hatan végeztünk. A másik három már nem él, a Leyert, a Hauk Jóska, a Zimmer Józsi. Akkor késsőbb volt a Koncsek és a Lászler, a fúvós; igen, volt fúvós meg hegedűs is. Aztán mindenféle zenekar volt, Herbert János, persze ott volt Simon Jóska is meg a Hauk Jóska is, akikkel én voltam, a mienkből összeállítottak kettőből egyet. Én akkor már elmaradtam, mikor már megalakult egy másik fúvós.

Minden megváltozott közben. 47-ben egy székely legény meg sváb lány összeházasodott. A szülők nem akarták. A faluban mindenki azt gondolta, hogy hát... fog-e sikerülni a fiataloknak vagy sem. És győztek a fiatalok. Akkor utána megint jött még egy pár. És most már majdnem minden házasság vegyes, most már nincs akadály. Akkor mi mindig muzsikáltuk a lagzikat, a székely lagzikat is. Persze, igen, tiszta székely lagzikat is. Keservesen kerestük meg ezt a pár forintot. Gorombák voltak... Nagyon követelőzők voltak. Meg vannak fizetve...! Keveset fizettek, és mindig csak azt akarták, hogy zene legyen, és ne legyen pihenő. A székelyeknél huszonnégy órát kellett muzsikálni. Minden székely lagzit mi muzsikáltunk akkoriban. De mindig két zenekar kellett. Egy a menyasszonynál, egy vőlegénynél. Külön itt és külön ott. Mindenhol volt külön zenekar. Úgy volt, hogy a menyasszonynál külön voltak, meg a vőlegény is külön a szüleiék meg a rokonaik.

A székelyeknek tetszett, hogy volt zene... A székelyek nem muzsikáltak itten. Akkor nem volt még a fúvós, akkor kettő ilyen vegyes zenekar volt, amik mik vagyunk, három-négy személyes. Akkor az egyik itt volt, a másik ott volt. Azt mondják, hogy sváb zenekarok! Hát sváb zenekarok... ezek mi voltunk. A svábok is, meg a magyarok is. Vidékre is mentünk játszani, mindenhova hívtak bennünket.

Kádi néni: A svábok az iskolában tanulták a hochdájcsot. Én mindent kívülről tudtam mondani németül. Igen. Német iskola volt akkori, németül volt a hittan is. A há-

ború után is, mikor jöttek a telepések, akkor muszáj volt magyarul. Igen, akkor meg kellett tanulni magyarul. De én németül imádkozok, gondolkodok és álmodok. Gáspárral csak svábul beszélek. Az még hamarabb megy. Sokszor szégyellem magamat a beszédem miatt, és akkor inkább nem is beszélek, és hallgatok...

Nincs már különbség a svábok és a félig svábok között. A svábok összeházasodnak ma már másokkal. Hát összeházasodnak. Hogy megmaradnak-e a svábok, ha ennyi lesz az összeházasodás, hát az a jövő titka. Azt nem lehet tudni, hiszen sok vegyes házasság van. De a gyerek mindig az anyjára üt. Ha az sváb, akkor a gyerek is. Az unokák közül az utolsó az Pécsre ment egy orvoshoz, de az orvos, szóval ő is sváb származású. Ők már mind magyarul beszélnek. Magyaroknak vallják magukat. Mí is. Csak azért vagyunk svábok, mert németül beszélünk. Én nem tudok jól magyarul, de magyar vagyok, mert ez az én hazám, itt született apám, anyám... Magyarország az én hazám. Én sváb származású vagyok, csak magyar nemzetiségi vagyok. Ugye már mondtuk, hogy meg is vallottuk... Itt ez a kép, szüreti bál. Magyar ruhában voltunk, mert Magyarországon laktunk. És a magyar ruha szebb, díszesebb. A mienk, hát az fekete. Én jól éreztem magam ebben a magyar ruhában. Miért ne? Alul vannak a német ruha-szoknyák és fölül van a szép magyar ruha.

Vasárnap, minden hónapnak az első vasárnapján az utolsó mise a német. És a német énekek, ezek szép német énekek! És akkor van vegyes mise is. És hétköznapokon is... akkor ahogyan akarjuk, magyarul vagy németül. Azelőtt nagy viták voltak, volt, aki azt akarta, hogy csak magyarul legyen a mise. De az már nem is él, és most már békesség van... Megszűntek az ellentétek.

Gáspár bácsi: A sváboknak mindig csak a kapa meg a föld volt. Nem tanultak. De ma ez már egészen más. Összehasonlítani sem lehet. Ezek a fiatalok ma már nem akarnak segíteni. Most nem kell aratni, nem kell csépelni. Nem segítenek a szőlőben sem. Nem. Csak a barátok és a futball meg a mit tudom én... Ellustultak a svábok. Jó, jó, szorgalmasak, hát hogy ha van valami, ami megéri. Azért. Spórolásak is azért. Nem isszák el, amit keresnek. Szükség esetén, éppen, hogy ha valaki van, de nem lumpolják el, hanem hát kell egy kicsit takarítani, összeszedni.

Az unokáim jól tanulnak. Pláne ez a kisfiú, aki most ide van, a dédunokám, hát most két éves, amit ez most már tud, azt nem lehet mondani... Hát az anyja kezd vele svábul, de az apja végül is... ezek csak magyarul akarnak, először magyarul, és utána svábul, aztán meg nem svábul, hanem németül. Hát a szülők a hibásak azért, ha az utódok nem beszélnek németül, akkor azért nem tudnak németül. Ahol a szülők foglalkoznak a kisgyerekekkel, és németül beszélnek, akkor ott tudnak a gyerekek is. Ha nem is válaszolnak németül, de értik.